

Українська „помаранчева революція” і Франція

Оксана Митрофанова,

кандидат політичних наук,

старший науковий співробітник

Інституту європейських досліджень НАН України

У період від незалежнення України і до подій „помаранчевої революції” рівень українсько-французьких відносин аж ніяк не відповідав потенціалові обох країн. Франція обережно (якщо можна так сказати) поставилася до утворення молодого держави. Це обумовлювалося, зокрема, й тим, що французькі науково-аналітичні кола не були готові одразу приступити до українознавчих досліджень, оскільки найпомітніші радянологи країни відразу перекваліфікувалися на фахівців з проблематики Росії. (Не останню роль у цьому зіграло те, що ніхто з них не володів українською мовою). Та й українська дипломатія, яка тільки почала формуватися, не мала чітко окресленої стратегії співробітництва з Францією.

Події „помаранчевої революції”, які директор Французького інституту міжнародних відносин Т. де Монтбріаль охарактеризував як біфуркаційні, відкрили нову сторінку французько-українських відносин. Вчений у ті дні писав: „Неординарний народний рух, що відбувається протягом кількох тижнів у Києві попри дуже складні погодні умови, є політичним фактом, що увійде до анналів історії як справжня біфуркація. Цей рух методично готувався, проте лише технологічно неможливо пояснити ні його масштабу, ні тривалості. І як будь-яку біфуркацію його було важко передбачити” [1]. Репортажі про тодішні події в Україні вийшли на перші сторінки французької преси, з них починалися випуски теленовін. У провідних центрах з дослідження міжнародних відносин відбулися семінари з української тематики. Офіційна ж позиція Франції була доволі стриманою. Проте президент Ж. Ширак на саміті франкомовних країн в Буркіна-Фасо (26 листопада 2004 р.) визнав, що вибори в Україні не були „цілком прозорими”. Вирішення проблеми він вбачав у тому, щоб „вести політичний діалог” аби „унікнути не потрібної Україні драми “

[2].

Франція в Україні асоціюється з високорозвиненою країною, колискою демократії, країною, яка прагне здійснювати активну політику на світовій арені. Вона є однією із засновниць Європейського Союзу і послідовно обстоює європейські цінності. Тому не дивно, що недостатньо активна позиція французького політичного істеблішменту під час подій „помаранчевої революції” породила в українських колах, що здійснюють моніторинг міжнародної політики, певну втрату довіри щодо підтримки Франції.

Варто зазначити, що на тлі неактивної позиції французького уряду привертають увагу підходи деяких французьких парламентаріїв, котрі визнали важливість „української проблеми” для Європи та доцільність у майбутньому вступу України до ЄС. Так, депутат Національних Зборів від провідної партії „Союз за народний рух”, член групи дружби „Франція – Україна” К. Гоазген заявив в інтерв'ю радіопрограмі „Франс-Інтер”, що з часом Україна буде покликана приєднатися до Євросоюзу [3]. П. Леллуш, теж депутат від „Союзу за народний рух” та спостерігач на президентських виборах 26 грудня 2004 року, був більш рішучим: „Я хотів би, щоби президент Ж. Ширак і уряд виявили до України таку ж щирість, яку вони виявили щодо Туреччини. Безглуздо ставити Україну позаду Туреччини або ж зараховувати її до категорії „втрачених” країн. Було б драмою, якби Європа забула про українців, котрі є такими ж європейцями, як і поляки”. Він підкреслив, що „бюрократи та еліти (французькі та європейські) виявили нерішучість” щодо України, „наче була втома від розширення. До того ж, дехто не хоче засмучувати Путіна” [4].

Отже, якщо до „помаранчевої революції” Україна не була достатньо відомою багатьом французам, то події, пов'язані з президентськими виборами в Україні, зіграли роль каталізатора зацікавленості Україною та українцями.

Активізація візитів на найвищому рівні

Знаковим явищем, яке знаменує перехід до нового етапу французько-українських відносин, стала суттєва активізація візитів на найвищому рівні з метою посилення французько-українського діалогу. 5 лютого 2005 року міністр закордонних справ Франції М. Барньє здійснив робочий візит до України, під час якого зустрівся з Президентом В. Ющенком, тодішнім Прем'єр-міністром Ю. Тимошенко та провів переговори з міністром закордонних справ України Б. Тарасюком. До речі, французький міністр закордонних справ був першим міністром такого рівня, що відвідав Україну після „помаранчевої революції”.

Прем'єр-міністр України Ю. Тимошенко свій перший закордонний візит здійснила 12 – 14 червня 2005 року саме до Франції. Вона

наголошувала, що вирішила зробити цей крок, бо впевнена, що Франція відіграє першорядну роль у європейських перспективах її країни [5]. Результатом візиту стало укладання між Францією і Україною низки економічних угод. Ю. Тимошенко і Прем'єр-міністр Франції Д. де Вільпен підписали одинадцять важливих документів.

22 червня 2005 року відбувся візит Президента України В. Ющенко до Франції. Візит проходив у доволі специфічних умовах – після „Ні!”, висловленого французами на референдумі щодо європейської конституції. В. Ющенко все ж відзначив, що Франція підтримує європейські прагнення України та її бажання приєднатися до Світової організації торгівлі. Другий візит Президента В. Ющенко відбувся 15 – 16 листопада 2005 року, коли ситуація у Франції теж була досить складною через певні внутрішні проблеми цієї країни. Тому цей візит не привернув такої уваги французьких медіа, яку він отримав би за іншої ситуації.

Французькі кола, що опікуються міжнародною діяльністю, уважно аналізували, з чим В. Ющенко приїхав до Парижа. Якщо на офіційному сайті Ж. Ширака зазначалося, що „Франція і французи глибоко поважають прогрес, досягнутий Україною від початку „помаранчевої революції”, і підкреслювалося, що „Президент бажає, аби Франція надавала всіляку підтримку цьому процесові”, то це не було простою протокольною ввічливістю. Ж. Ширак – діяч доволі консервативний і, в дусі французьких традицій, уважно дослухається до думки офіційної Москви і не вважає за потрібне робити „дипломатичні реверанси” країні, яка його особливо не обходить. Далі Президент Франції зазначав, що саміт Україна – ЄС 1 грудня 2005 року в Києві може надати новий імпульс прогресу у відносинах двох країн, зокрема щодо просування угоди про спрощення візового режиму для українців і визнання економіки України ринковою [6].

Показово, що розкол „помаранчевої” коаліції не пройшов повз увагу французьких спостерігачів. Так, газета „Фігаро” писала, що „В. Ющенко прибув до Парижа для посилення зв'язків між Парижем і Києвом, коли Україна готується святкувати першу річницю „помаранчевої революції” в стані депресії”. Зазначалося також, що „Україна хоче позбутися залежності від Росії в енергетиці та безнадійно шукає допомоги ЄС. Після „Ні!” французів європейській конституції ЄС намагається мобілізуватися для України, котра все ще сприймається як доважок до Росії. Революція 2004 року змушує змінити такий погляд. Але розвал „помаранчевої” коаліції знову затьмарив імідж України” [7].

Відомо, що після „помаранчевої революції” українські лідери В. Ющенко і Ю. Тимошенко викликали значну симпатію та довіру у Франції. Але Україна сама значно попустила власний імідж. Але Франція не змінить своєї політики щодо України у зв'язку з призначенням Ю. Єханурова на посаду Прем'єр-міністра, якщо він продовжуватиме

політику Президента В. Ющенка. Проте Франція не забуде харизматичної особистості экс-прем'єра Ю. Тимошенко.

На мою думку, Франція, як і завжди, прагне мислити стратегічно. Через чотири роки в Україні відбудуться чергові президентські вибори. І навіть коли В. Ющенко буде обраний на другий термін, то згодом, згідно з Конституцією, залишить свою посаду. Отже, не виключено, що через дев'ять років экс-прем'єр стане Президентом України. Французи з приємністю згадують, що саме Ю. Тимошенко вони колись запросили до Франції за програмою стажування французького МЗС для перспективних молодих іноземних діячів.

Під час візиту В. Ющенко подав два важливі для Франції сигнали. По-перше, що „Росія є і залишиться важливим стратегічним і торговим партнером для України, навіть після вступу до ЄС”. Це було важливо, оскільки французи уважно відстежують, як складаються відносини України з Росією, бо, висловлюючись алегорично, „Франція не буде воювати з Росією через Україну”. По-друге, Ющенко закликав французьких інвесторів до України. Відносини України з ЄС не дуже актуальні для французів, проте її відносини з Францією – інша, цілком конкретна сфера, і прагматичні французи не захочуть залишитися осторонь інвестиційних процесів в Україні [8].

Питання євроінтеграції України і Франція

„Помаранчева революція” активізувала роздуми в ЄС стосовно євроінтеграційного курсу України. Не лишилися осторонь цього і французькі політичні, дипломатичні та наукові кола. Журналістка А. Лазарева, яка спеціалізується на дослідженні французької політики, зазначила у статті „Французькі примхи”, що „коли Україна в розпал „помаранчевої революції” проголосила курс на європейську інтеграцію, Франція однією з перших країн – членів ЄС висловилася проти такої перспективи. Саме в Парижі проросійське лобі намагається переконати громадську думку, що вступ України до ЄС невігідний за більшістю параметрів” [9].

Спробуємо простежити, які ще, крім названих у статті А. Лазаревої, існують у Франції підходи щодо євроінтеграції України і чим вони аргументуються. І чи не було випущено з уваги ознаки прихильного ставлення до українського майбутнього в ЄС?

Справді, у Франції досить поширена думка, що вступ України до ЄС не дуже бажаний. Її, зокрема, дотримується науковець Ж. Сапір, причому він у своїх висновках досить категоричний. Ж. Сапір наголошує, що Україна заборгувала Росії десь 1,5 – 3,2 мільярда доларів за енергоносії. Американці і європейці не готові їх погасити. Отже, Захід може зігнувати Україну [10].

Існує і поміркована позиція. Так, політолог А. Дюбієн, вважає, що

вибір В. Ющенко відкриває нові перспективи партнерства України із Заходом, особливо з ЄС. ЄС повинен виробити чітку позицію щодо українського кандидатування. Проте немає певності, що країни – нові члени ЄС, традиційні адвокати європейських прагнень Києва, зможуть переконати „стару Європу” піти далі „нової політики сусідства” для України [11].

Тим часом голова групи дружби „Франція – Україна” депутат Т. Марьяні переконаний: „Україна має посісти своє місце в Євросоюзі, питання лише в тому, коли це станеться”. На його думку, нагальним завданням є врегулювання проблем, що виникають внаслідок приєднання десяти нових членів. Вступ України залежить передусім від неї самої. На початковому етапі не варто порушувати питання про негайний вступ України до ЄС, а укласти білатеральні угоди та намагатися отримати полегшення візового режиму.

Франція стосовно України дотримується обережної позиції, на думку Т. Марьяні, через свою недостатню обізнаність про нашу країну. Ще й нині обмін різними делегаціями незначний. Предметом дискусій стають, насамперед, такі питання, як наближення України до європейських стандартів демократії; правова захищеність інвесторів (адже були приклади, коли деякі французькі підприємці започатковували свій бізнес в Україні, однак він руйнувався шляхом сфабрикованих процесів).

Т. Марьяні вважає, що Україна має виявити ініціативу щодо розширення співробітництва з Францією [12].

Міжнародний коментатор Б. Гета розглядає дві можливі перспективи розвитку відносин ЄС з Україною. Перша – зачинити двері перед Україною і Туреччиною, запропонувавши їм звичайне „партнерство”. На практиці це означає: не ламати голову над вирішенням складної проблеми, а скерувати ці країни до „іншого горизонту” – до Росії та мусульманського світу. Інша – відважитись на процес інтегрування України і Туреччини, пришвидчити їх об'єднання з ЄС, аби створити європейський авангард, який дозволить ЄС розширитись без ослаблення. Б. Гета зазначає, що це нелегкий шлях, але в глобалізованому світі, де Європі треба зміцнюватись економічно й політично, його необхідно подолати [13].

Ймовірно, українцям непросто розібратися в нюансах французьких підходів до проблеми „Україна – ЄС”. На умовах конфіденційності один з французьких високопосадовців визнав, що Україна має підстави бути розчарованою французьким ставленням до цієї проблеми. Франція схильна розвивати політику сусідства ЄС, проте вона вважає передчасним вести мову про вступ України до Євросоюзу. Україна сприймає таку політику як нерішучість та обережність французів на тлі підходів інших країн ЄС. Однак Франція не ставить жодних перепон розбитковій співпраці, і якщо вона не веде зараз мови про вступ України

до ЄС, то це зовсім не означає рішучого „ні”. Франція наполягає на необхідності діалогу та активізації взаємин з Україною. Французи симпатизують новій українській владі. У європейців з’явилася надія на успіх демократичних реформ в Україні, вони розуміють, що успіхи України – в інтересах усіх європейців [14].

В журналістських колах Франції є розуміння, що великі європейські країни і, особливо, Франція, які мали тенденцію розглядати Україну таким собі доважком Росії, приреченим завжди лишатися під її „опікою”, тепер стали свідками народження нової геополітичної конфігурації. Не виключено, що події в Україні з „мрією про Європу” її нової генерації та боротьбою з корумпованим режимом матимуть вплив на інші колишні радянські республіки. (Йдеться, передусім, про Молдову і Білорусь). Є думка, що прагнення українців до ЄС необхідно підтримувати, хоча перспектив інтеграції України в НАТО і ЄС ще досить примарні [15]. Вже на самому початку „помаранчевої революції” М. Мандрас, яка досліджує ситуацію в країнах СНД, заявила, що Україна після Л. Кучми не буде антиросійською, вона матиме торгові та культурні зв’язки з росіянами, але захищатиметься від втручання Москви у свої внутрішні справи. Україна не обиратиме Схід чи Захід – вона робитиме вибір між демократією та авторитаризмом [16].

Відтак можна зробити загальні **висновки** та запропонувати деякі **рекомендації** щодо поліпшення французько-українських відносин:

1. Необхідно активізувати білатеральні політичні контакти. Адже до 2005 року вони були незначними.

2. Існує нагальна потреба у виробленні стратегічних поглядів на розвиток французько-українських взаємин, які мають спиратися більше на ідею „розбудови спільної Європи” як простору безпеки та миру, а не розроблятися з огляду на можливу конфронтацію України з Росією через українські прагнення інтегруватися в європейські та євроатлантичні структури. В цьому сенсі негативним є те, що вже майже забуто загальноєвропейські ідеї французьких президентів Ш. де Голля („Європа від Атлантики до Уралу”) та Ф. Міттерана („європейська конфедерація”), які ґрунтувалися саме на засадах співробітництва.

3. Досягненням слід вважати не кількість підписаних угод, які можуть лишитися незреалізованими, а рівень реалізації конкретних заходів білатерального співробітництва. Уважний аналіз може виявити сфери, де французька допомога і досвід можуть зіграти певну позитивну роль. Франція, наприклад, перейшла до формування своїх збройних сил на професійній основі, а в Україні цю проблему проголошено одним з пріоритетних завдань. Отже, це може бути однією з тих сфер, де Франція може поділитися своїм досвідом, надати практичні консультації.

4. З французького боку необхідно посилити аналіз подій в Україні в

контексті розуміння становлення незалежної держави та формування єдиної політичної нації. Зайва проекція поглядів офіційної Москви на українські реалії породжує небезпеку потрапити в дипломатичну пастку та гіперболізувати окремі питання (наприклад, статус російської мови в Україні), з якими французам варто ознайомитися безпосередньо, а не через рефлексії деяких російських політиків. З українського боку важливо посилити саме прагматичний, а не декларативний вимір французько-українських відносин. Різниця менталітетів (так звана картезіанська логіка, схильність французів до конкретики, які можуть сприйматися українцями як небажання активізувати співробітництво і прохолоду при реалізації співпраці; підвищена слов'янська емоційність, яка може витлумачуватись французами як неврівноваженість і небажання сконцентруватися на практичних складових співпраці та конкретних шляхах її реалізації), повинна враховуватися обома сторонами.

5. Корисно буде, якщо Франція підтримуватиме зв'язки з українцями, які пройшли навчання у Франції і працюють нині в державних структурах України, шляхом надання інформації та допомоги їм у висвітленні саме французького досвіду і підходів, про які в Україні просто не знають. Слід активніше залучати таких фахівців для презентації українських реалій у Франції.

6. В Україні, яка стала на шлях євроінтеграції, слід ставитися до французько-українських взаємин як до суттєвого індикатора прогресу на цьому шляху. Нагальною є проблема гарантування цивілізованих норм і умов бізнесу та юридична захищеність підприємців в Україні; нестабільність у сфері бізнесу невідповідність українського законодавства нормам європейського права відлякуватиме французьких бізнесменів, а звідси й низький рівень французьких інвестицій в українську економіку.

Література:

1. **Montbrial Thierry de.** L'Ukraine joue son unite et son identite // Le Monde. - 16 dec. 2004.
2. Cite par Alain Guillemoles, Meme la neige etait orange. La revolution ukrainienne. - Paris: Les petits matins, - 2005, - p. 75.
3. Entretien a France-Inter, 28 dec. 2004.
4. www.archiquo.nouvelobs.com/cgi/une?date=20041227.
5. Premier ministre d'Ukraine I. Tymochenko continue de croire a l'Europe // Le Monde. - 13 juin 2005.
6. Compte rendu de l'entretien avec M. Iouchtchenko, president de l'Ukraine // www.elysee.fr/elysee/francais/actualites/a_1_elysee/2005/novembre/compte_rendu_de_l_entretien_avec_m_viktor_iouchtchenko_president_de_l_ukraine.32035.html

7. Le president Iouchtchenko a Paris. - Le Figaro. - 18 novembre 2005.
8. En visite a Paris, Viktor Iouchtchenko plaide pour une integration europeenne de l'Ukraine // Le Monde. - 16.11.2005.
9. **Лазарєва Алла.** Французькі примхи // Дзеркало тижня. - 12 лютого 2005.
10. La Bordurie sous Plexiglas comme dans Tintin (Entretien avec Jacques Sapir) // www.humanite.fr/popup_print.php3id_article=450542
11. **Dubien Arnaud, Duchene Gerard.** Ukraine 2004. L'heure des choix / / Le courrier des pays de l'Est. - № 1047 - janvier-fevrier 2005.
12. Інтерв'ю з Тьєрі Маріані, депутатом Національних Зборів Франції, голови групи дружби „Франція –Україна”. Париж. - Франція. - 11.05.2005.
13. **Guetta Bernard.** Le nouveau pretendant de l'Europe // France Inter. Chronique du 24 janvier 2005.
14. Інтерв'ю з французьким державним службовцем. Париж. - Франція. - 21 квітня 2005.
15. **Nougayrede Natalie.** Les consequences regionales de la revolution en Ukraine // Le Monde. - 05. 01.2005.
16. **Mendras Marie.** La methode Poutine echoue en Ukraine – novembre 2004 // www.ceri-sciences-po.org